

AZ ISONET,* A SZABVÁNYOSÍTÁS NEMZETKÖZI INFORMÁCIÓS HÁLÓZATA

Völgyes Tamás

SZOT Központi Könyvtár

**„Barbarizmus = általánosan
hivatkozható szabványok hiánya.”**

*(O. Steven, az ISO volt főtitkára
állapította meg 1977-ben az
ISONET szimpóziumon.)*

Bevezetés: szabványosítás és információ

Akadnak, akik az emberi civilizációt a szabványok létesítésével kötik össze. Ha ezek a megállapítások túlzottan tűnhetnek is, az kétségtelen tény, hogy mind tárgyi, mind szellemi civilizációnk a – bő értelemben vett – szabványok tömegére épül. Mindennapi életünk is elképzelhetetlen lenne szabványok nélkül. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy a piros színre világszerte megállnak, a zöldre pedig elindulnak a járművek és a gyalogosok. Elképzelhető tehát, mekkora a szabványok és a hasonló szabályozások jelentősége a tudományok, a technika – és a róluk szóló, illetve a velük kapcsolatos információk – területén.

Az ISO** ma már 500 új vagy revideált szabványt bocsát ki évente, a teljes nemzetközi szabványgyűjtemény pedig 3500 tételből áll. Ez mintegy 40 000 oldal terjedelmű műszaki információ. További 3000 szabványtervezetelen most dolgoznak. A nemzetközi szabványosítási tevékenység az ISO 150 műszaki bizottságában (TC = Technical Committee), 1900 albizottságban és munkacsoportban folyik. E munkálatokban hozzávetőlegesen 100 ezer szakember vesz részt, közülük átlagosan 20 ezer az ISO évenkénti konferenciáin is megjelenik.

Az ISO-dokumentumok a közreműködő szakértők tudásából és tapasztalataiból felbecsülhetetlen mennyiségű és értékű információt „raktároznak el”. Az ISO

ezáltal fontos szerepet játszik a műszaki ismeretek kidolgozásában, fejlesztésében és terjesztésében, feltéve, hogy a fenti információk feltárását és aktív szolgáltatását biztosítottak vesszük. Ennek az „adottságnak” a biztosítása az első kapocs a nemzetközi szabványosítás és az információs tevékenység között.

A második a mind kardinálisabbá váló könyvtári és információs szabványosítás. Ezzel elsősorban a TC 46 (Dokumentáció) ISO műszaki szakbizottság foglalkozik.

Ahhoz, hogy a nemzetközi szabványok betöltsék hivatásukat, azaz használják őket, a legelső feltétel, hogy tudjanak létezésükről. A szabványokról szóló tájékoztatás jelentőségét (a szakirodalom szerint, de a gyakorlati tapasztalatok szerint is) a következők indokolják:

- a) sem belföldi, sem nemzetközi szabványosítás nem végezhető a már létező szabványok ismerete nélkül;
- b) a szabványok ismerete nélkül a jelenlegi integrálódott világgazdaságban sem termelni, sem kereskedni nem lehet;
- c) a szabványok a kialakult és konszolidálódott technika fontos adatait tartalmazzák és mint ilyenek, a kutatás és fejlesztés lényeges információkat szolgáltató dokumentumai, tehát ismeretük e tevékenységi körökhöz is elengedhetetlen.

A szabványosítás nemzetközi információs hálózatát természetesen a nemzetközi szabványosítás szervezete, az ISO alakította ki, és helyezte üzembe ISONET néven.

*ISO Information Network = ISO Információs Hálózat

**International Organization for Standardization = Nemzetközi Szabványügyi Szervezet

1. Az ISONET kialakulása

Az ISO tanácsa a Szovjetunió előterjesztésére 1967 júliusában hozta azt a határozatot, amelynek jegyében – az ISO központ szerveként – megalakult a szabványosítási információval foglalkozó bizottság (*Information Committee*, rövidítve: *INFCO*). A javaslat a következőképpen határozta meg az INFCO feladatát:

„Az egyes országok szabványügyi hivatalainál szerzett információs és publikációs tapasztalatok tanulmányozása és terjesztése abból a célból, hogy javaslatokat dolgozzanak ki a vonatkozó módszerekre és munkaformákra a nemzetközi szabványosítás számára...”

Az INFCO működésének kezdeti szakaszában olyan dokumentumokat dolgozott ki és adott át az ISO Központi Titkárságának (ISO Central Secretariat), mint például:

az ISO tagszervezetek szabványosítási információs tevékenységének áttekintése;
szabványosítási kiállítások és filmek katalógusai;
szabványosítási tanfolyamok katalógusa;
szabványosítási tanulmányok katalógusa;
szabványosítási kiadványok és más hasonló dokumentumok annotált mutatói.

Az INFCO második moszkvai konferenciáján merült fel az a gondolat, hogy létre kellene hozni az ISO Információs Központját, valamint ki kellene dolgozni a szabványosítási információ keresőnyelvét. Az információkereső nyelv teaurusz formájában való kidolgozására határozat született, és ezzel a feladattal az INFCO „Indexelés” elnevezésű munkacsoportját bízták meg.

Az INFCO javasolta nemzetközi szabványosítási információs rendszer céljaira ki kellett dolgozni az információk automatizált tárolási és keresési módszereit is. A korszerű technika, elsősorban a számítástechnika alkalmazása, bár számos nehézséget is felvetett, kielégítő megoldást kínált a nemzetközi szintű adatgyűjtésre, feldolgozásra, tárolásra és terjesztésre.

Az ISO tényleges információs tevékenysége 1974 januárjában kezdődött meg a nemzetközi szabványosítási információs rendszer, az ISONET megalakításával, amely egységes hálózatba foglalja az egyes nemzeti információs rendszereket. Az ISONET léte és működése természetesen megfelelő szakértelemmel rendelkező irányító testületet kívánt. E testületet *ISONET Management Board* (*ISONET Irányító Testület*) néven hozták létre.

Az információk szabványosított és egységes gyűjtése, tárolása és feldolgozása érdekében összeállították az *ISONET Manual*-t (ISONET kézikönyv), és az ISO többnyelvű teauruszának kidolgozását is előkészítették. A fejlődés innen kezdve már az ISONET-hez fűződik.

2. Az ISONET

2.1 Az ISONET feladatai, szervezete, működése

Az ISO Information Network nevű, ISONET rövidítésű információs hálózatának célja, hogy *mind nemzeti, mind nemzetközi szinten megszerezze és koordinálja a szabványokra és más szabvány jellegű dokumentumokra vonatkozó információk cseréjét*, illetve egységes információs rendszerrel kapcsolja össze az ISO tagországainak tájékoztatási központjait és az ISO Központi Titkárság tájékoztató központját.

Az ISONET alapelvei, hogy az ISONET érdeklődési körébe tartozó *bármely információnak* – legyen az helyileg a rendszer bármely pontján – *elérhetőnek kell lennie a rendszer bármely más pontjáról*, és hogy

az ISONET minden *olyan szervezet számára nyitott, amely a csatlakozás minimális feltételeinek eleget tesz* és bármilyen technikai szinten képes is erre.

A rendszer tagjai három kategóriába sorolhatók:
nemzeti tagszervezetek;
társult tagok;
nemzetközi szervezetek.

A rendszer működését az ISONET Alapokmánya (*ISONET Constitution*) szabályozza, amelyet az ISO Tanácsa 1976 szeptemberében fogadott el. Eszerint a rendszer vezető szerve az Általános Közgyűlés, végrehajtó feladatot az ISONET Irányító Testület lát el, amely felelős az adminisztratív és technikai ügyekért, titkársági teendőit pedig az ISO Központi Titkársága végzi.

Az ISONET *inputja decentralizált*. Az egyes országok központok feladata, hogy a nemzeti dokumentumok közül mindazokról, amelyek az ISONET tárgykörébe esnek, egy-egy input-tétel (rekord) készüljön. A nemzetközi dokumentumok input-tételeit az ISO Információs Tájékoztató Központ (*ISO Information Centre*) készíti el.

Az ISONET-nek nincs központja abban az értelemben, hogy ott a beérkezett információkból egyesített, géppel olvasható adattárat (master file-t) hoznának létre. Tehát *az output is decentralizált*: minden központ maga állít elő rendezett file-t a helyileg gyűjtött, illetve a nemzetközi központtól vagy más nemzeti központoktól kapott információkból.

Az nem okoz súlyosabb nehézségeket, hogy az ISONET tagjai – a fentiekből adódóan – nem fognak azonos módszereket használni az információk tárolására és keresésére. Mindazonáltal minden tag számára előnyös az az ajánlás, hogy az input információk előkészítésének első fázisában ISONET adatlapokat vagy ezek mintájára készült nemzeti adatlapokat használjon.

Az ISONET tagjai a rendelkezésükre álló források és eddigi információs gyakorlatuk tekintetében meglehetősen különböznek egymástól. Ezért nem lesz meg azonnal és egyszerre a lehetőségük az adatlapok megkívánta összes adat rögzítésére és tárolására. Az adatlapokon emiatt *kötelező és fakultatív elemek szerepelnek*. A cél az, hogy idővel a fakultatív adatelemek is kötelezőkké váljanak.

Az ISONET tagjai között az információcsere hordozója *vagy mágnesszalag, vagy a nyomtatott (gépelt) adatlap*. Közülük a mágnesszalagos adatszerét preferálják.

Az ISONET-et az általa „célba vett” dokumentumok is sajátosságá teszik:

a) a *dokumentumok homogén jellegűek*: nem nehéz a rokonságot felfedezni a szabványdokumentumok tartalmi és formai jellemzői között, továbbá a szabványokhoz vagy szabvány jellegű dokumentumokhoz kapcsolódó hivatali (ügyviteli) eljárások is mindenütt szinte azonosak;

b) a *dokumentumok mennyisége nagy*, de viszonylag könnyen ellenőrizhető;

c) e dokumentumok körében a *változás és a helyettesítés* mechanizmusa működik (elavult szabványok visszavonása, törlése, revíziója stb.);

d) a szóban forgó dokumentumokat, illetve a bennük rögzített információkat *hangsúlyozottan és folyamatosan igénylik*, méghozzá az olyan nemzetközi szervezetek is, mint pl. az ENSZ és különböző szervezetei.

Az ISONET keretében naponként mintegy 1500 szabványdokumentumra vonatkozó információ cserélődik. Napi kb. 6000 input adatfeldolgozással lenne biztosítható a világ összes hatályos szabványának a rendszerbe való bevonása. A rendszer azonban jelenleg még nagy hézagokkal működik, mivel *megalakításakor csupán 20 szervezet kapcsolódott be a munkába, jelenleg pedig 63 vesz részt benne*. Ez összesen évi 15–16 000 új bibliográfiai egység belépésével egyenlő.

Az ISONET bibliográfiai adatszeret tevékenységét az *ISONET kézikönyv* szabályozza. Ez tartalmazza mindazokat az adatgyűjtési, feldolgozási és szolgáltatási szabályokat, amelyekre a hálózathoz tartozó információ központoknak szükségük lehet. Első és második része a *bibliográfiai leírás szabályaival*, harmadik része a *mágnesszalagos csereformátummal* foglalkozik. A negyedik rész a *deszkriptorok meghatározását* (az indexelést) szabályozza, az ötödik pedig az *ISONET tezauszának* használatát és karbantartását.

2.2 Az ISONET keretében érvényes fogalom meghatározások

A továbbiakban elsősorban az ISONET szabályozta információfeldolgozást és annak segédeszközeit ismergetjük. Ennek megértése érdekében meg kell ismerked-

nünk az ISONET keretében használt *szakkifejezések* jelentésével. Ezért közlünk az alábbiakban néhány fontosabb fogalom meghatározást (forrásaik feltüntetésével).

Dokumentum

Általában folytonos adathordozó, amelyen adatokat tüntettek fel ember vagy gép által olvasható formában (ISO 2382/IV-1974).

Rekord (tétel)

Egységként kezelt, egymáshoz kapcsolódó adatok vagy szavak csoportja (ISO 2382/IV-1974).

Megjegyzés: Az ISONET keretében létrehozott rekordok kötelező és fakultatív elemekből állnak, és szabvány vagy szabvány jellegű dokumentum leírására szolgálnak.

Mező

A rekordnak egy bizonyos adatfajta rögzítésére szolgáló része (területe) (ISO 2382/IV-1974).

Megjegyzés: Az egyes mezőket nevük vagy hívójelük határozza meg.

Deszkriptor (tezauszé)

A tezauszba felvett, jól meghatározott, egyértelmű kifejezés, amelyet utalások kapcsolnak más kifejezésekhez és amely indexelésre használható. (Wersig, G – Neveling, U.: Terminology of Documentation.)

Jelkészlet (karakterkészlet)

Az ISONET céljaira végzett számítógépes feldolgozáshoz az ISO 646, 2. táblázatában meghatározott, nemzetközi használatra ajánlott (az "International reference version" szerint) kódolt jelkészletet kell alkalmazni. Az optikai jelfelismerésre alkalmas bizonylatok készítéséhez – a munkalapok írógépen történő kitöltése esetén – lehetőség szerint az ISO 1073/II OCR /B/ karaktereit kell használni.

Transzliteráció (átírás)

Az információcsere az ISONET keretében a latin ábécé alkalmazásával folyik. Amennyiben ehhez transzliteráció szükséges, úgy azt a megfelelő, alább felsorolt ISO szabványok legutolsó kiadása alapján kell végezni:

ISO/R 9-1968 International system for the transliteration of Slavic Cyrillic characters*;

ISO/R 233/1961 International system for the transliteration of Arabic characters;

ISO/R 259/1962 Transliteration of Hebrew;

* Revízió alatt

ISO/R 843/1968 International system for the transliteration of Greek characters into Latin characters*;

DIS 2850 Transliteration of alphabets of non-Slavic languages of the Soviet Union using Cyrillic characters**;

DIS 3602 Romanization of Japanese**

2.3 Bibliográfiai leírás

2.31 A bibliográfiai leírás adatai

Az ISONET Manual első része a szabványok, második része az egyéb szabvány jellegű dokumentumok bibliográfiai leírását szabályozza. Minimális – kötelező – adatelem-készletként 15 adatelemet határoz meg. Ezt a viszonylag magas számot a rendszer és a szabványdokumentumok jellege indokolja. Az adatelemek a következő csoportokba sorolhatók:

azonosítási adatelemek, mint pl. a dokumentum száma (jele), eredeti címe, a kiadás kelte stb.;

az információkereső nyelv adatelemei, mint pl. a deskriptorok;

adminisztratív vonatkozású adatelemek, mint pl. a hatályba lépés kelte, törlés, visszavonás stb.;

a változásokra, illetve előzményekre utaló adatelemek, mint pl. a korábbi kiadás, kiegészítés, módosítás stb.

A 15 kötelező adatelemben kívül jelenleg 24 fakultatív adatelem is létezik. Ezeket a továbbiakban fokozatosan kötelezővé kívánják alakítani. A + jel azokat az adatelemeket jelöli, amelyek az NTMIK keretében történő bibliográfiai információcsere esetén is kötelezőek.

Kötelező adatelemek

Hívójel	Az adatelem megnevezése
000	A rekord státusza
001	Rekordazonosító
100 +	A dokumentum azonosító jelzete
101	A dokumentum (kiadásának) kelte
102 +	Közreadó testület
103 +	Kiadás vagy hatálybalépés jelzete
206	Visszavonás kelte
300	A dokumentum eredeti nyelve
301 +	Cím a dokumentum nyelvén
302	Az ISO munkanyelvére fordított cím
303	Beszerezhetőség (lelőhely)
309	A dokumentumokról készült fordítások

* Revízió alatt

** Tervezet fázisában

401	Deskriptorok
500	Módosítások és kiegészítések
501	Nemzetközi hivatkozások (kapcsolódó nemzetközi szabványok)

Fakultatív adatelemek

Hívójel	Az adatelem megnevezése
003	A rekord rögzítésének kelte
200	A szabványdokumentum kötelezőségi foka (szintje)
201	A dokumentum típusa (nemzeti kód)
203	Alkalmazó ország(ok)
204	A közreadó testület neve
205 +	A közzététel vagy alkalmazás kelte
207 +	Újbóli hatályba lépés kelte
208	Szabványok nemzetközi osztályozásának jelzete
209	Szerző
305	Gyűjtemények
306	ISBN
307	ISSN
308	Ár
310	Adatszolgáltató
311	Az információhordozó típusa
400	Mesterséges tárgyszavak, deskriptorok
403	Nemzeti osztályozás jelzete
404	ETO-szám
405	Számszerű mutatók
406	Referátum
407	Természetes nyelvű kulcsszavak
409	Megjegyzések
502	Kapcsolódó nemzeti dokumentumok
503	Kapcsolódó külföldi dokumentumok

(Az adatelemek tartalmára és közzétételére vonatkozó főbb szabályokat a következő fejezet tartalmazza).

Összehasonlításként álljon itt a *Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ (NTMIK)* által az ISBD/G/ (International Standard Bibliographic Description /General/ = Általános Nemzetközi Szabványos Bibliográfiai Leírás) szellemében készített *NTP MCNTI 14–76 Bibliográfiai leírás. A szakirodalmi dokumentumok speciális fajtái* című normatív–műszaki előírásából a szabványok bibliográfiai leírására meghatározott adatelemek köre. A kötelező adatelemeket aláhúzás, az ISONET adatelemeivel megegyezőket + jel jelöli.

- + Főcím (a dokumentum azonosító jele és címe)
- + Párhuzamos cím
- + Az első szerzőségi adat
- + A második és további szerzőségi adatok
- + Az új kiadás adatai
- + A dokumentum jóváhagyásának éve
- + Annak a korábbi szabványnak megnevezése, amelyet helyettesít

- + A szabvány hatálybalépésének kelte és érvényessége
- Oldalszám
- Az illusztrációk adatai
- Méret
- Mellékletek adatai.

2.32 Az ISONET adatelemeinek tartalma és közlésmódja (az ISONET adatlap alapján)

Az adatlap minden mezője hívójelből és megnevezésből, valamint az adat értékének feltüntetésére szolgáló helyből áll. A hívójel egyrészt a számítógépes feldolgozáshoz szükséges, másrészt elősegíti az egyes mezőkre történő utalásokat.

A rekord státusza: (hívójel: 000)
(a rendszer működtetéséhez szükséges)
"N" jelet kell tenni új rekord esetén.

Rekord azonosító (hívójel: 001)
(a rendszer működtetéséhez szükséges)

Nyolc karakterből álló jelcsoport. Két karakter az „ország”, kettő az „év” és négy a „sorszám” feltüntetésére szolgál. Az alábbiak szerint:

Az *ország* megjelölésére az ISO 3166 "Codes for the representation of names of countries" (MSZ 3410-77 „Országnevek kódjai”) szerint alpha-2 (kétbetűs, latin) kódokat kell alkalmazni.

Nemzetközi szervezetek kódjai:
International Organization for Standardization (ISO)
International Electrotechnical Commission (IEC)

Annak az *évnek* a megjelölése, amelyben az adatlapot kitöltötték. Csak az évszám utolsó két jegyét kell feltüntetni (pl. 1979 helyett: 79-et).

A *sorszám* évenként újakezdődő, folyószám, 0-kkal feltöltve (pl.: 0001 – az évi első szám).

Dokumentum azonosító (hívójel: 100)

Ez a rekord a feldolgozott szabvány (szabvány jellegű dokumentum) azonosító számának feltüntetésére szolgál.

A dokumentum azonosító jelét pontosan abban a formában kell megadni, ahogy az a dokumentumon szerepel (beleértve az elválasztójeleket, térközöket és a részek számait is).

A dokumentum kelte (hívójel: 101)

A dokumentumon szereplő keltezés feltüntetésére szolgál. A keltezést az ISO 2104 szerint kell írni, elválasztójelként a kötőjelet használva (pl.: 1978. június 28: 1978-06-28, vagy ha a nap nincs megjelölve: 1978-06.).

Kiadó szervezet (hívójel: 102)

A dokumentumok közreadó felelős szervezet neve. Országos szabványok (szabvány jellegű dokumentumok) esetén a hivatalos rövidítést (vagy betűszót) kell feltüntetni. Az ISO esetében az ISO szerepel. Az IEC (International Electrotechnical Commission = Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság) esetében az angol és francia nyelvű rövidítést is feltüntetik: IEC/CEI, a Codex Alimentarius Commission esetében: CAC. A regionális szervezetek kódjai kimunkálás alatt állnak. Az ISO tagszervezetek kódjait az ISO Memento tartalmazza.

A kiadás azonosítója (hívójel: 103)

Rövidítve és angolul kell feltüntetni (pl. 2. kiadás = 2. ed.; B kiadás: ed. B).

Hatálytalanítás kelte (hívójel: 206)

A keltezést számjegyes (a 101 hívójelnél részletezett) formában kell feltüntetni.

Az eredeti dokumentum nyelvének kódja (hívójel: 300)

A dokumentum nyelvének (vagy nyelveinek, amennyiben többnyelvű a hivatalos eredeti) feltüntetésére szolgál, az ISO/R 639 szerinti kétbetűs kód. Az egyes nyelvek kódjait egymástól vesszővel kell elválasztani.

Cím az eredeti nyelven (hívójel: 301)

A teljes címet kell feltüntetni a dokumentum eredeti nyelven (több cím esetén nyelvein). Minden egyes címet hívójel, térköz és megfelelő nyelvi kód előz meg.

ISO valamelyik nyelvére fordított cím (hívójel: 302)

Ha a 301-nél szereplő cím nem esik egybe az ISO valamely hivatalos nyelvével, úgy itt arra lefordítva kell megadni. A 301 alatti szabályok itt is érvényesek.

Beszerezhetőség (hívójel: 304)

A terjesztő, kiadó nevének és címének kódja. Ha több mint egy ilyen van, úgy a kódokat vessző választja el egymástól. (A kódok jelenleg kidolgozás alatt vannak.)

Fordítások (hívójel: 309)

Amennyiben az adott dokumentumról fordítás áll a rendelkezésre, itt ezt fel kell tüntetni a megfelelő nyelv és a fordítást terjesztő szervezet kódjának megadásával. A nyelv kódját a terjesztőtől kötőjel, az egyes tételeket egymástól vessző választja el.

Deszkriptorok (hívójel: 401)

Dokumentum cseréje vagy módosítása (hívójel: 500)

Különösen kezdetben fordulhat elő, hogy a leírt dokumentum előzményét képező dokumentum adatainak rögzítésére is szükség van. A mező kitöltésére ilyenkor kerül sor.

Kapcsolódó nemzetközi dokumentumok (hívójel: 501)

A kapcsolódó nemzetközi vagy regionális dokumentumok azonosító jelzetét kell ehelyütt feltüntetni.

Ha pl.: A a leírt (feldolgozott, indexelt) dokumentum, B pedig a kapcsolódó nemzetközi dokumentum azonosító jelzete, a jelölés módja a következő:

A és B műszaki tartalmát tekintve azonos = B
A és B részlegesen megegyező $\wedge$ B

Fakultatív elemek

Tartalmuk és közlésmódjuk szabályainak részletes kidolgozása folyamatban van. A fakultatív adatelemek körét a 2.31 fejezetben soroltuk fel.

2.33 A bibliográfiai rekordokkal kapcsolatos műveletek

A rendszerbe bevitt rekord megváltoztatása

A már megadott rekord megváltoztatása szükségessé válhat, ha annak egy vagy több mezője hibás adatokat tartalmaz, vagy bármely más okból a rekord módosításra, törlésre, vagy kiegészítésre szorul. Ilyen esetben is adatlapot kell kitölteni, de az alábbi szabályok betartásával.

A rekord státusza (hívójel: 000)

„C” jel feltüntetése (a rekord változtatása).

A rekord azonosítója (hívójel: 001)

A már bevitt rekord azonosítóját kell megadni.

Egyéb mezők

Csak a megváltoztatandó mezőket kell kitölteni, a megkívánt formában. Az összes többi mezőt üresen kell hagyni.

Amennyiben valamely mező tartalmának törlése szükséges, úgy, hogy oda új információ nem kerül, az adott mező első két pozíciójába ** jelet kell tenni.

Megjegyzés: A „rekord azonosító” (hívójel: 001) ezen a módon nem változtatható meg.

Hatálytalánítás kelte (hívójel: 206)

Amennyiben egy olyan dokumentumot, amelyről már rekord létezik, megváltoztatnak vagy visszavonnak, ezt a mezőt kell kitölteni.

Fordítások (hívójel: 309)

Amennyiben egy újabb fordításról szükséges információt bevinni, ezt a mezőt kell teljességében kitölteni (vö.: 309 hívójel). Ez vonatkozik az információközlésből vizsztatartani kívánt korábbi, illetve a korábbiakban megadotthoz képest új információkra egyaránt.

Dokumentumok felváltása vagy módosítása (hívójel: 500)

Dokumentum felváltásról akkor beszélünk, ha a korábbi dokumentum már nem hatályos. Minden egyéb esetben (ha csak egy részét módosítják, kiegészítik vagy törlik) módosításról van szó.

Az 500 hívójelű mezőben a dokumentum(ok) azonosító(i)t kell megadni az alábbi csere- vagy módosítás-kódok feltüntetésével:

A = a korábban megadott dokumentum azonosítója
 B, C = a kapcsolódó dokumentumok azonosítója
 B felváltja A-t > B
 A felváltja B-t B >
 B módosítja A-t * B
 A módosítja B-t B *
 B + C felváltja A-t > B + C
 A felváltja B + C-t B + C >

Rekord törlése

A rekord törlése nem tévesztendő össze a dokumentum törlésével vagy visszavonásával. A rekord törlésének leggyakoribb oka az lehet, hogy a rekord téves dokumentum-azonosítóval került a rendszerbe. Ilyen esetekben a rekordot törölni kell, és egy teljes új rekordot kell bevinni. Ha egy rekord törlésre kerül, nyom nélkül tűnik el a rendszerből.

A rekord státusza (hívójel: 000)

„D” jel feltüntetése (a törlés)

A rekord azonosító (hívójel: 001)

A rekordazonosítót úgy kell feltüntetni, ahogyan az a törölni kívánt rekordban szerepel.

Egyéb mezők

Minden egyéb mezőt üresen kell hagyni.

2.4 Az ISO Tezaurusz

Mivel az egyetemesen használható prekoordinált információkereső nyelveket – mint pl. az ETO-t vagy a Dewey-féle osztályozást – túl bonyolultnak találták a rendszer céljára, a természetes nyelvre alapozott, de ellenőrzött és posztkoordinált indexelésre alkalmas információkereső nyelv alkalmazása mellett döntöttek. Így született meg az ISO Tezaurusz, amelyet jórészt a francia szabványügyi hivatal – az *AFNOR (Association Française de Normalisation)* – készítette, és tart karban azóta is.

Az ISO Tezaurusz első kiadása 1976-ban jelent meg, deskriptorai 9000 fogalmat ölelnek fel. Az ISO Tezaurusz jelenleg háromnyelvű (angol, francia, orosz), a fogalmakat különböző nyelveken kifejező deskriptorok egymáshoz rendelése a deskriptorok azonosító számain keresztül történik. A német, olasz, lengyel és spanyol nyelvű kiegészítések előkészületi szakaszban vannak. Ennek megfelelően a tezauruszépítéssel megbízott 2. munkacsoport (ISO/INFCO WG 2 "ISO Thesaurus") különböző országok szakértőiből áll. Az ISO Tezaurusz különféle információhordozókon jelenik meg: nyomtatva, COM mikrofilmlapon, illetve mágnesszalagon.

Az ISO Tezaurusz az alábbi részekből áll:

- francia–angol strukturált betűrendes rész;
- angol–francia strukturált betűrendes rész;
- kétnyelvű francia–angol KWOC-index;
- kétnyelvű angol–francia KWOC-index;
- egyezőségi táblázatok (az első helyen szereplő adat betűrendjében, illetve számszámrendjében);
- angol–francia – azonosító szám
- francia–angol – azonosító szám
- azonosító szám – francia–angol
- háromnyelvű (angol–francia–oros) tárgymutató (INFCO osztályozás szerint);
- kétnyelvű (angol–francia) tárgymutató (ISO/TEST osztályozás szerint).

A tezaurusz célja

Az ISO Tezauruszt szabványok és kapcsolódó dokumentumok deskriptorokkal történő *indexelésére és keresésére* dolgozták ki.

A tezaurusz lehetővé teszi az ISONET információs hálózatának keretében történő nemzetközi bibliográfiai adatcsere deskriptorainak *automatikus fordítását* (a fogalmak azonosító számain keresztül).

Az ISO Tezaurusz *multidiszciplináris*, mivel mindazokat a szakterületeket felöleli, amelyekre a szabványosítás kiterjed.

Első kiadását 13 ezer dokumentum indexelésének eredményeképpen létrehozott kísérleti változatként publikálták.

A tezaurusz összeállításakor figyelembe vették a tezauruszok szerkesztésére és megjelentetésére vonatkozó szabványokat, nevezetesen az ISO 2788–1974 számú *Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri* (Irányelvek az egynyelvű tezauruszok készítéséhez és fejlesztéséhez) című nemzetközi szabványt, a *Guidelines for the establishment and development of multilingual thesauri* (Irányelvek a többnyelvű tezauruszok készítéséhez és fejlesztéséhez) című nemzetközi szabványtervezetet és az ISO 1951–1973 számú, *Lexicographical Symbols* című nemzetközi szabványt.

Mivel az ISO Tezaurusz a műszaki élet és tudományok igen széles körét öleli fel, ebből következően fogalmilag sekély. A fogalmi kapcsolatok is csak az áttekinthetőséget segítik elő. Ezekkel a szükségszerű adottságaival együtt is *alkalmas azonban az információkeresésre*.

3. Megjegyzések

Az ISONET meglehetősen sajátos információs hálózat. Hálózat a szó szoros értelmében, hiszen tényleges központja nincs. Ugyanakkor jó példája annak, hogy az

információs tevékenység terén minimálisnak tekinthető megkötésekkel, továbbá a hálózatot alkotó szervekhez való maximálisan rugalmas alkalmazkodással *színvonalas bibliográfiai adatcsere, hasznos információs tevékenységet lehet folytatni*.

A bibliográfiai leírás és a kommunikációs formátum egysége az egyértelműségeen kívül *az egyszerű kezelhetőséget is biztosítja*. Kérdéses ugyanakkor egy különféle szakterületekre kiterjedő – ráadásul többnyelvű – tezaurusz jogosultsága és használhatósága.

Az ismertetett rendszer ellentmondásokat is takar, ennek legfeltűnőbb formája az ISONET és az ISODOC (ISO Documentation Center = ISO Dokumentációs Központ) viszonya.

Nyilvánvaló, hogy az ISONET esetében a hálózat kétféle szervezése képzelhető el: *nemzeti központok hálózata tematikus részletezés nélkül, illetve nemzetközi tematikus központok hálózata*. Természetesen az utóbbiaknak ismét csak nemzeti központokra kell támaszkodniuk. Az ISONET általános szervezési megoldásai az előbbi elvet helyezik előtérbe. Az ISODOC esetében viszont olyan alközponttal állunk szemben, amely egyetlen szakterület (az információ és dokumentáció) nemzeti és nemzetközi szabványaival kapcsolatos információkat gyűjt, dolgoz fel, tárol és szolgáltat, és feldolgozó munkáját a nemzeti központok által szolgáltatott adatokra alapozza. Amennyiben az ilyen – egyébként gyakran hasznos – szakterületi központok általánossá válnak, és ezzel párhuzamosan létrejön a nemzeti központok témakörtől független hálózata, akkor majd nyilvánvalóan számottevő átfedések keletkeznek, és megkérdőjelezhetővé válik a rendszer ésszerűsége is.

A másik megemlíthető tényező, hogy – paradoxus módon – *az ISONET formátuma nem minden tekintetben alkalmazkodik az ISO keretében kidolgozott bibliográfiai adatcsere-formátum, helyesebben az abban rögzített rekordszerkezet előírásaihoz, vagyis nem alkalmazkodik mindenben az ISO 2709-hez*.

Felhasznált irodalom

Directives for the technical work of ISO/ISO Central Secretariat. Geneva, ISO, 1977. 52 p.

Az NTMIR normatív–műszaki dokumentumai. Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, Szakmai Információs Tárcaközi Bizottság. Szerk.: Vajda Erik és Völgyes Tamás. Bp. OMF, 1978. 118 p.

Guidelines for establishing a national standards information centre. ISO Guide 8–1977.

Registration of standardizing bodies. ISO Guide 10–1977.

Procedure for answering technical enquiries within ISONET. ISO/INFCO 177 (1976 June).

Essential elements for bibliographic list of standards and standards type documents. ISO/INFCO 215 (1977 Aug).

Organization of the management and updating to the ISO Thesaurus. ISO/INFCO 217 (1977 Aug).

ISONET Manual. Part 3. Indexing rules: allocation of descriptors. ISO/INFCO 219 (1977 Aug).

Information exchange between manual and computerized systems. ISO/INFCO 222 (1977 Sept).

ISONET Manual. Part 4: Specification for recording on magnetic tape for international exchange purposes. ISO/INFCO/WG 1-249 (1977 Aug).

VÖLGYES Tamás: Az ISONET, a szabványosítás nemzetközi információs hálózata

Rövid történeti bevezető után a cikk ismerteti az ISONET kialakulását, szervezetét és feladatait, az információfeldolgozás alapvető fogalmainak és a bibliográfiai leírás adatainak meghatározásait, valamint az ISO Tezauruszt.

* * *

VÖLGYES, T.: ISONET: An international information network for standards

After a short historical review of standards, the article describes the establishment, the organization and

the tasks of ISONET, the basic concepts of information processing, the definitions of bibliographic data and the ISO Thesaurus.

* * *

ВЕЛДЬЕШ, Т.: Международная информационная сеть по стандартизации—ISONET

После краткого вступления, рассказывающего об истории стандартизации, статья знакомит с созданием и задачами ISONET, с определением основных понятий обработки информации и библиографического описания, а также с тезаурусом ISO.

* * *

VÖLGYES, T.: ISONET, das internationale Informationsnetz der Normung

Nach einer kurzen normungsgeschichtlichen Einleitung ist das Entstehen und die Organisation des ISONET samt seinen Aufgaben dargestellt. Die Definitionen der grundlegenden Begriffe der Informationsverarbeitung und der bibliografischen Aufnahme sowie der ISO-Thesaurus sind ebenfalls erörtert.

